

شاخص‌ترین مستندهای ساخته‌شده درباره اشغال عراق

فیلم‌سازهای یاغی!

جنگ همیشه برای فیلم‌سازها و بخصوص آنهایی که مستند کار می‌سند، موضوع جذابی است. حمله آمریکا به عراق ویژگی‌هایی داشت که آن را از جنگ‌های دیگر متمایز می‌کرد. این تمایز در تعداد و تنوع بسیار زیاد مستندهایی که در این باره ساخته شده‌اند به وضوح دیده می‌شود. مستندهایی که تعدادی از آنها می‌مانند تا جنگ را از زاویه دید خودشان برای آیندگان روایت کنند. به بهانه پرونده این شماره، اشغال عراق را از زاویه چهار مستندی که در این زمینه ساخته شده‌اند مرور می‌کنیم.

UNCOVERED: THE WHOLE TRUTH ABOUT THE IRAQ WAR

نام فیلم: افشا شده: تمام حقیقت درباره جنگ عراق

کارگردان: رابرت گرینوالد

کشور سازنده: آمریکا

سال تولید: ۲۰۰۴

مدت: ۵۶ دقیقه



اما جدای از روایت آمریکایی یا عربی اشغال عراق، اینکه چه شد که این جنگ شروع شد هم خودش داستانی دارد. ماجرای که از یک ماه بعد از یازده سپتامبر شروع شد و با شروع سال ۲۰۰۳ ریتم تندتری به خود گرفت. بیست و هشتم ژانویه ۲۰۰۳، جورج بوش در نطق سالیانه خودش اعلام کرد «خطری بزرگ ایالات متحده را تهدید می‌کند. صدام سلاح‌های کشتار جمعی دارد»، او با تکیه بر منابع اطلاعاتی انگلیسی‌ها گفت که عراق ۳۰۰۰۰ موشک مجهز به سلاح شیمیایی دارد و تا کنون ۵۰۰ تن مواد شیمیایی و ۲۵ هزار لیتر عامل سیاه زخم تولید کرده. گفت «عراقی‌ها ظرف ۴۵ دقیقه می‌توانند حمله‌ای شیمیایی را تدارک ببینند... آنها در یک سال آینده بمب اتم می‌سازند.» از آن به بعد همه رسانه‌های آمریکایی دست به کار شدند تا به مردم آمریکا و بقیه دنیا بفهمانند که با ۲۵ هزار لیتر عامل سیاه زخم چند نفر را می‌توان کشت و سلاح‌های شیمیایی چقدر خطرناک هستند. دیک چنی معاون اول، رامسفلد، وزیر دفاع و کاندولیزا رایس مشاور امنیت ملی بوش، در برنامه‌های تلویزیونی مختلف برای مردم توضیح می‌دادند که سلاح کشتار جمعی یعنی چه. آنها شعار واحدی انتخاب کرده بودند «تگذارید دود اسلحه تبدیل به ابر قارچ شکل شوند.» و منظورشان از ابر قارچ شکل، انفجار بمب اتم بود. رسانه‌های آمریکایی درست مثل سربازها کارشان را تمیز انجام دادند. جنگ شروع شد و بالاخره نهم آوریل بغداد سقوط کرد. اما یک سال بعد از پایان جنگ اعلام شد که در عراق هیچ سلاح کشتار جمعی پیدا نشده. درباره ارتباط صدام با القاعده و تروریست‌ها هیچ مدرکی وجود ندارد و همه چیز یک سناریو برای حمله‌ای بوده است که نقشه

فیلم‌شناسی حمله به عراق

نام فیلم	نام اصلی	کارگردان	ژانر	سال تولید
بازگشت به بابل	Retour à Babylone	عباس فاضل	مستند	۲۰۰۲
نجات جسیکا لینچ	Saving Jessica Lynch	پیتر مارکل	درام	۲۰۰۳
فahrenheit ۹/۱۱	Fahrenheit ۹/۱۱	مایکل مور	مستند	۲۰۰۴
کاخ توپچی	Gunner Palace	مایکل تاکر	مستند	۲۰۰۴
ما عراقی‌ها	Nous les Irakiens	عباس فاضل	مستند	۲۰۰۴
درباره بغداد	About Baghdad	سینا آنتون و بسام حداد	مستند	۲۰۰۴
بهباشی را سربازان می‌دهند	Soldiers Pay	دیوید او راسل	مستند	۲۰۰۴
اتاق کنترل	Control Room	جهانی بوجام	مستند	۲۰۰۴
آخرین نامه‌ها به خانه	Last Letters Home	بیل کوئوری	مستند	۲۰۰۴
صداهای عراق	Voices of Iraq	اریک مینز	مستند	۲۰۰۴
پوششی نیافته: عراق در جنگ	Uncovered: The War on Iraq	رابرت گرین‌والد	مستند	۲۰۰۴
چرا می‌جنگیم	Why We Fight	یوجین جرکی	مستند	۲۰۰۵
بیر و برف	La Tigre e la Nerve	روبرتو بنینی	کمدی / درام / رومانس	۲۰۰۵
رویا‌های گنجشک‌ها	The Dreams of Sparrows	حیدر موسی دافر	مستند	۲۰۰۵
در سایه نخل‌ها	In the Shadows of the Palms	وین گول جان	مستند	۲۰۰۵
دستکاری‌شده	Redacted	براین دی‌بالما	درام	۲۰۰۶
خانه دلبران	Home of the Brave	آرون وینکلر	اکشن	۲۰۰۶
گروهان آلفا: خاطرات عراق	Alpha Company: Iraq Diary	گوردون فورس	مستند	۲۰۰۶
فیلم‌های عراق	The War Tapes	دیورا اسکرتون	مستند	۲۰۰۶
خراج عراق: سودجویان جنگ	Iraq for Sale: The War Profiteers	رابرت گرین‌والد	مستند	۲۰۰۶
وطنم وطنم	My Country My Country	لارا پوتراس	مستند	۲۰۰۶
حقیقت اصلی	The Ground Truth	باتریسا فولکروود	مستند	۲۰۰۶
وقتی به خانه برمی‌گردم	When I Come Home	دان لوهاس	مستند	۲۰۰۶
بدون نتیجه	No End in Sight	چارلز فرگوسن	مستند	۲۰۰۷
تاکسی به گوشه تاریک	Taxi to the Dark Side	الکسی گینینی	مستند	۲۰۰۷
در وادی اله	In the Valley of Elah	پل‌هاگس	درام جنایی	۲۰۰۷
پادشاهی	The Kingdom	پیتر برگ	تریلر	۲۰۰۷
هوی متال در بغداد	Heavy Metal in Baghdad	ادی مورتی	مستند	۲۰۰۷
گریس مرده	Grace is Gone	جیمز استروس	درام	۲۰۰۷
ارواح ابوغریب	Ghosts of Abu Ghraib	روزی کندی	مستند	۲۰۰۷
عازم عراق	Off to Iraq	شان بگر و کریس داربل	کمدی	۲۰۰۷
من یک سرباز آمریکایی هستم	I'm an American Soldier	جان لارنس	مستند	۲۰۰۷
سال در خطر	Year at Danger	استیو متس و دان سولیناس	مستند	۲۰۰۷
روش عملیاتی استاندارد	Standard Operating Procedure	آرول موریس	مستند	۲۰۰۸
دلبلو	W	الیور استون	درام	۲۰۰۸
توطئه	Conspiracy	آدام مارکوس	درام / اکشن	۲۰۰۸
فرستاده	The Messenger	اورن مورمن	رومانس	۲۰۰۹

آن از پیش طراحی شده بود. پل ولفوویتز معاون وزیر دفاع آمریکا و یکی از طراحان اصلی جنگ در مصاحبه با مجله ونتیفر گفت «به دلایل بروکراتیک می‌بایست روی یک دلیل به توافق می‌رسیدیم و سلاح‌های کشتار جمعی مورد موافقت همه بود.»

رابرت گرین‌والد همین هیاهوهای پیش از جنگ را موضوع مستندش «افشا شده» قرار داده. او سراغ بیست سی نفر از مأموران سابق سیا، سیاستمداران و کارشناسان سلاح‌های کشتار جمعی رفته. افرادی که اغلب آنها بیش از ۲۵ سال در سیا و مراکز سیاسی امنیتی دیگر کار کرده‌اند و فقط معرفی‌شان سه دقیقه ابتدایی فیلم را به خودش اختصاص داده. گرین‌والد در مصاحبه با اینها اسناد و مدارکی را که بوش و تیمش برای اثبات وجود سلاح‌های کشتار جمعی به آنها استناد می‌کردند را یکی یکی بررسی می‌کند. اعترافات داماد صدام، مدارکی که کالین پاول در شش‌ماه‌ای امنیت سازمان ملل نشان می‌دهد و ماجرای خرید اورانیوم از نیجریه همه اینها مرور می‌شوند و در نهایت جعلی بودن آنها اثبات می‌شود. همه افرادی که در این فیلم با گرین‌والد مصاحبه کرده‌اند معتقدند که بوش و تیمش از همان ابتدا می‌دانستند که این اسناد و مدارک جعلی هستند. آنها تصمیم گرفته بودند به عراق حمله کنند و برای این دنبال هر تکه کاغذی می‌گشتند که بتوانند به آن استناد کنند. هر چند فیلم در کل سعی دارد پای سیاراز این رسوایی اطلاعاتی بیرون بکشد و همه چیز را به تیم مشاوران و معاونان بوش و فشارهای آنها نسبت دهد. اما در نهایت حقیقت تلخی را درباره جنگ افشا می‌کند که تا پیش از آن کسی این‌گونه سراغ آن نرفته بود ■



بعد از تهاجم تا امروز

- 11 MAY 2003** بوش به بهانه نظارت بر بازسازی عراق، لوئیس پُل بره‌مر را حاکم این کشور آمریکازده کرد.
- 22 JULY 2003** عدی و قسی پسران صدام از حمله هوایی آمریکا در موصل جان سالم به‌در نبردند و کشته شدند.
- 14 DEC 2003** صدام که مدت‌ها معلوم نبود کجاست با ظاهری ژولیده و به‌هم‌ریخته در یک مخفی‌گاه نزدیک تکریت اسپر نیروهای آمریکا شد.
- 31 MAR 2004** جسد چهار پیمانکار شرکت بلک ووتر آمریکا به بل‌ها و تبریرق‌های شهر فلوجه آویزان شدند تا انتقام جنایت‌های آنان گرفته شده باشد.
- 28 APR 2004** تصاویر توهین و اهانت جنسی سربازان آمریکا به زندانیان ابوقریب فاش شد تا نیت‌های پشت پرده آمریکا بیشتر نمایان شود.
- 30 JAN 2005** عراقی‌های پای صندوق‌های رای آمدند تا اولین مجلس انتقالی به اصطلاح ملی‌شان را راه‌پیندازند.
- 6 APR 2005** با حکم مجلس ملی عراق، جلال طالبانی اولین رئیس‌جمهور عراق شد.
- 22 FEB 2006** انفجار یک بمب به حرم امامان شیعه (ع) در سامرا آسیب جدی رساند. این اتفاق خون‌مسلمانان عراق را به جوش آورد.
- 21 APR 2006** نوری مالکی جانشین ابراهیم جعفری شد تا مردم عراق دومین نخست‌وزیر کشورشان را پس از صدام تجربه کنند.
- 21 AGU 2006** بوش اعتراف کرد که تا رئیس‌جمهور آمریکاست کشورش در عراق می‌ماند. او از بی‌ربط بودن یازده ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ با عراق هم صحبت کرد.
- 30 DEC 2006** دادگاه عالی عراق صدام را به اتهام «جنایت علیه بشر» به اعدام محکوم کرد.
- 10 APR 2007** آمریکا در منطقه ادمیه بغداد ساخت دیواری به طول ۵ کیلومتر و ارتفاع ۳ متر را شروع کرد تا مثلاً دیگر از درگیری‌های قومی خبری نباشد.
- 7 APR 2009** باراک اوباما پنج ماه بعد از نشستن روی صندلی ریاست‌جمهوری آمریکا برای اولین بار از عراق دیدار کرد.
- 30 APR 2009** گوردن براون نخست‌وزیر انگلیس پایان عملیات نیروهای کشورش در عراق را اعلام کرد؛ تصمیمی که بلو باید ۶ سال قبل می‌گرفت
- 1 JAN 2010** دادگاه فدرال آمریکا ۵ عضو شرکت بلک ووتر را که به کشتن ۱۴ عراقی متهم بودند تبرئه کرد.
- 25 JAN 2010** علی حسن المجید معروف به «علی شیمیایی» که به قتل عام کردهای عراق با گازهای سمی متهم بود اعدام شد.



CONTROL ROOM

نام فیلم اتاق کنترل
کارگردان جهان نجیم
کشور سازنده آمریکا
سال تولید ۲۰۰۴
مدت ۸۷ دقیقه



هجدهم مارس ۲۰۰۳، جورج بوش ۴۸ ساعت به صدام و پسرهایش مهلت داد که عراق را ترک کنند و اعلام کرد «در غیر این صورت با اقدام نظامی مواجه می‌شوند. اقدامی که تعیین زمان آن با آمریکا است.» او به خبرنگاران، بازرسان سازمان ملل و شهروندان غیر عراقی گفت «باید برای حفظ جان‌شان عراق را ترک کنند.» به عراقی‌ها هم گفت «ما با غیر نظامی‌ها کاری نداریم. هدف ما جنگیدن با مردم عراق نیست. همه چیز بستگی به برخورد خودتان دارد... ما به شما کمک خواهیم کرد که عراق جدیدی بسازید. کشوری که در آن آزاد و سعادتمند باشید.» این فقط مهلتی ۴۸ ساعته به صدام و پسرهایش نبود. اعلام شروع جنگ بود و همه باید خیلی زود تکلیف خودشان را روشن می‌کردند؛ اینکه کدام طرف دعوا هستند. بوش از خبرنگارها خواسته بود که عراق را ترک کنند و این یک معنی روشن داشت: جنگ باید صرفاً به روایت آمریکایی‌ها پیش می‌رفت. اما شبکه عربی

الجزیره نمی‌خواست به این روایت تن بدهد. تقابل بین روایت عربی و آمریکایی این جنگ، موضوع مستندی شد که جهان نجیم اسمش را «اتاق کنترل» گذاشت.
 «اتاق کنترل» با همین سخنرانی بوش و مهلت ۴۸ ساعته‌اش شروع می‌شود. خبرنگارها و کارکنان شبکه الجزیره پای تلویزیون نشستند، این سخنرانی را می‌شنوند و هر کدام عکس‌العملی نشان می‌دهند و اظهار نظری می‌کنند. شبکه الجزیره می‌خواهد از پوشش دهندگان جنگ باشد. مدیر شبکه محل خبرنگارهای الجزیره را در موصل، بغداد و بصره به پنتاگون و مقامات آمریکایی اعلام کرده و مقدمات اعزام تیم‌های خبری را فراهم می‌کند.

جنگ شروع می‌شود و در همان روزهای اول اخبار متفاوت الجزیره از بمباران غیر نظامی‌ها و کودکان زخمی شده، آمریکایی‌ها را نگران می‌کند. آنها کاملاً برخلاف جریان رسانه‌ای تحت کنترل پنتاگون

عمل می‌کنند. به جای اینکه پشت سر ارتش آمریکا حرکت کنند و اخبار جنگ را پوشش دهند به بیمارستان‌ها می‌روند و با مجروحین مصاحبه می‌کنند، از حمله سربازان آمریکایی به خانه‌های مردم تصویر می‌گیرند و مصاحبه اسرای آمریکایی را از شبکه‌شان پخش می‌کنند که این آخری حسابی آمریکایی‌ها را عصبانی می‌کند. همزمان جنگ دیگری بین مقامات آمریکایی و شبکه الجزیره آغاز می‌شود. جنگی که در نهایت با بمباران محل خبرنگارهای الجزیره در بغداد و کشته شدن یکی از آنها به اوج می‌رسد. سخنگوی ارتش هیچ پاسخی برای سؤال‌هایی که در مورد این حمله از او می‌شود ندارد. جز اینکه بگوید «میدان جنگ جای خطرناکی است و تنها جای امن کنار گزار شگرانی است که با نیروهای ارتشی آمده‌اند.» اتاق کنترل حال و هوای آن روزهای شبکه الجزیره است. مشکلات آنها برای روایتی از جنگ که می‌خواهد آمریکایی نباشد ■

STANDARD OPERATING PROCEDURE

نام فیلم پروسه عملیاتی استاندارد
کارگردان ارول موریس
کشور سازنده آمریکا
سال تولید ۲۰۰۸
مدت ۱۱۶ دقیقه



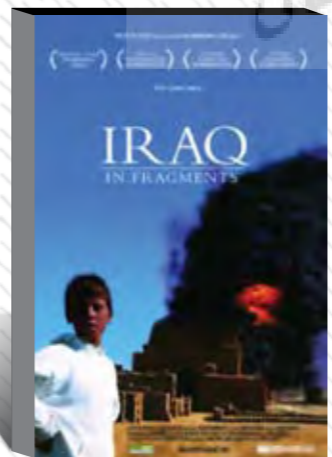
حمله آمریکا به عراق از جهات بسیاری، جنگ متفاوتی بود؛ شیوه حمله نظامی، عملکرد رسانه‌ها، بهانه‌های جنگ و تبعات آن برای آمریکایی‌ها و عراقی‌ها همه وقایع منحصر به فردی بودند که نمونه مشابهی نداشتند. یکی از این وقایع منحصر به فرد انتشار عکس‌هایی بود که سربازان آمریکایی از شکنجه زندانیان عراقی گرفته بودند. موضوعی جنجالی برای رسانه‌ها که در دسرها هم برای بوش درست کرد. ارول موریس مستندسازی که پیش از این برای مه جنگ اسکار مستند را گرفته بود. همین عکس‌ها را موضوع فیلمش قرار داد.

ویژگی مستند ارول موریس این است که توانسته سربازان و افسرانی مثل ساپرینا هرمن، لیندا اینکلند، کیم دوگان، ژنرال سانچز و بسیاری دیگر از آمریکایی‌ها را که در این کار دست داشتند، جلوی دوربین آورده و وادار به اعتراف کند. آنها با نگاه کردن به عکس‌ها سعی می‌کنند موقعیتی را که در آن بوده‌اند و در عکس ثبت شده، به یاد آورده و با دقت تشریح کنند.

موریس در این فیلم از آن‌ها می‌خواهد به یک سؤال کلیدی جواب بدهند. چرا این عکس‌ها را گرفتید؟ توجیه هر کدام و تحلیل‌هاشان از وقایعی که در زندان اتفاق می‌افتد تکان دهنده است. یکی دو نفر مدعی می‌شوند که ما این عکس‌ها را گرفتیم تا به مردم نشان دهیم در این زندان چه بر سر زندانیان می‌آید. اما تصاویر ویدئویی دوربین‌های داخل زندان چیز دیگری را نشان می‌دهند. بقیه به نوعی اعتراف می‌کنند که بر اساس دستورات عمل کرده‌اند. آنها می‌گویند که این گونه شکنجه‌ها برای گرفتن اعتراف از زندانیان جزئی از «روند عملیاتی استاندارد» (SOP) و وظایف آنها بوده. ارول موریس اسم فیلمش را همین SOP گذاشته که مخفف Standard Operating Procedure به معنی «روند عملیاتی استاندارد» است. موریس در آخر فیلم افشامی کند که تمام کسانی که در این ماجرا محاکمه و محکوم شدند، در رده سربازان و افسران جزء بودند و پای افسران عالی رتبه اصلاً به میان کشیده نشده است ■

IRAQ IN FRAGMENTS

نام فیلم عراق تکه تکه شده
کارگردان جیمز لانگلی
کشور سازنده آمریکا
سال تولید ۲۰۰۶
مدت ۸۸ دقیقه



به هر حال اینکه هدف اصلی آمریکا از حمله به عراق چه بود سؤالی است که خیلی‌ها برایش جواب‌هایی دارند. مثل نفت، ریاست جمهوری بوش و منافع اقتصادی تیم بوش و مشاورانش. دلایلی برای شروع جنگ که اتفاقاً بر اساسشن مستندهای خوبی هم ساخته شده. اما دلایل آمریکا برای حمله به عراق هر چه باشد واقعیت اشغال و تبعات جنگ را تغییر نمی‌دهد. تفرقه، ظهور گروه‌های تروریستی جدید، بمب‌گذاری‌های بیابانی و وضعیت اقتصادی نابسامان. همه اینها تبعات جنگی است که دامن مردم عراق را گرفته. مردمی که کمتر روایت آنها دیده می‌شود. این که جنگ از زاویه دید آنها چگونه اتفاق افتاده. آنها چه برداشتی از آن دارند و حالا چه آینده‌ای را برای کشورشان پیش بینی می‌کنند از زاویه دیدی است که عده کمی سراغ آن رفته‌اند.

جیمز لانگلی یکی از مستندسازهایی است که با این نگاه به ماجرا نزدیک شده. او مثل مستند قبلی‌اش «نوار غزه»، بین مردم عراق رفته و مدت زیادی را با شیعه‌ها، کردها و سنی‌ها زندگی کرده. حاصل کار فیلمی سه‌اپیزودی است که هر اپیزود جنگ و تبعات بعد از آن را از زاویه نگاه مردم مرور می‌کند. او مثل «نوار غزه» سعی کرده تا در اپیزود اول و آخر به بچه‌ها نزدیک بشود و همین نزدیکی‌اش به بچه‌ها دو اپیزود بغداد و کردستان را به روایتی دوست‌داشتنی تبدیل کرده. فیلم با دیالوگ‌های محمد، پسر بچه ده دوازده ساله بغدادی این طور شروع می‌شود «قشنگ بود. پل‌هاش، رودخانه‌ش، ماهی هم داشت. ولی الان، هیچ چیز نیست. خیلی قشنگ بود. زمان جنگ خیلی وحشتناک بود. خانه‌مان تکان می‌خورد و می‌ارزید. جنگ بیخ گوش‌مان بود. شب که می‌شد خیلی می‌ترسیدم. بعضی‌ها می‌گفتند بغداد سقوط کرده، آمریکایی‌ها بغداد را گرفتند... دنیا جای ترسناکی است. دنیا خیلی ترسناک شده.»

اما لانگلی برای اپیزود میانی به نجف و شهرک صدر رفته و بانمایند مقتدا صدر همراه شده. انتخاب یک روحانی از گروه مقتدا صدر به عنوان نماینده شیعه‌ها در این فیلم به جز ایجاد ناهمگونی در ساختار فیلم، ظلمی است به اکثریتی که انگار کسی نمی‌خواهد سراغ آنها برود و روایت آنها از جنگ و تبعات بعد از آن بشود. فیلم لانگلی در نهایت با این دیالوگ تکان دهنده پسر بچه که تمام می‌شود «دو نفر داشتند کشتی می‌گرفتند، یکی پرسید: خدا طرف کدامشان است؟ جواب داد: خدا همیشه طرف برنده است. هر کس ببرد، خدا طرف او است.»

■ روح‌الله حسینی

